

М. А. Малишева
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ЛІНГВОПРАГМАТИКА ЗАПОВІДЕЙ БЛАЖЕНСТВ ІСУСА ХРИСТА ЯК ГОЛОВНИЙ ПРАГМА-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ЗРАЗОК ПОБУДОВИ РЕЛІГІЙНОЇ ПРОПОВІДНИЦЬКОЇ ПЕРСВАЗІЇ НА АДРЕСАТА

У статті крізь призму лінгвопрагматики Заповідей Блаженств Нагірної проповіді Ісуса Христа експлікується прагма-методологічний зразок комунікаційно довершеної побудови проповідей для священнослужителів, розглядається прагматична організація проповідницької персвазії на адресата та мовні засоби її невербального вираження, а також досліджується її прагматична пресупозиція.

Ключові слова: *релігійна лінгвопрагматика, гомілетика, Заповідь блаженств, інвенція, етноспецифіка та ментефакти, персвазія.*

У системі богословської освіти церковній проповіді надано авторитетне місце, про що свідчить утворення простору для її дисциплінарного вчення – гомілетики, головним джерелом якої є Священне Писання.

Якщо простежити історичну вісь життя проповідницького вчення, то можна звернути увагу на те, що ніякого серйозного або раціоналістичного, або наукового, або ж врешті-решт релігійного, а тим паче лінгвістичного чи психологічного розрізу воно не отримало й закономірно, що це вивчення було поверхневим. Усі формальні упорядкування та практичні розбори проповідей Отців, розроблення гомілетичної методики проводили у філософсько-божественному та риторичному аспектах самі ж так звані священні практики та богословські філософи, ритори безумовно під гаслом відповідного ідеологічного темпорального погляду. Зокрема, конструктивний бік гомілетики розглядали А. Блаженний, І. Галятовський, М. А. Поторжинський, М. А. Чепік, Н. Ф. Вознесенський та ін., практичний бік реалізував Ісус Христос, далі – святі отці та вчителі Церкви – Ориген, К. Карфагенський, Г. Богослов, І. Златоуст, Г. Двоєслов, юридичний бік гомілетики представлений у канонічних постановах Вселенської Церкви, Духовному Регламенті Ф. Прокоповича, формально-практичний розгляд робили Я. К. Амфітеатров, М. В. Барсов, В. Ф. Пєвніцький, І. В. Толмачов та ін.; лінгвістичні спроби щодо вивчення релігійних прагмаявищ зводяться до несистемного описового розгляду, зокрема прагматику проповідей розглядали І. В. Рудік (фоностилістичне дослідження англійської проповіді), В. М. Борита (мова проповідей Патріарха Філарета), С. О. Кот (дискурсивний аналіз проповіді крізь призму морально-духовного жанру словесності), К. В. Бобиревої (цінності, жанри, стратегії в православному релігійному дискурсі), О. Ю. Матушек (інвенційна топика проповідей Лазаря Барановича), В. А. Бурцев (дискурс православної проповіді) та ін.

Метою статті є виявлення лінгвопрагматики заповідей блаженств Ісуса Христа як головного прагма-методологічного зразка побудови релігійної проповідницької персвазії на адресата. Це передбачає розв'язання таких завдань: аналіз історичного векторного розвитку проповідницького вчення, аналіз принципів функціонування гомілетики як науки про Слово у сьогоденні; виявлення суттєвої дискурсивної опозиції в теоретичному розвитку гомілетики та практичного її втілення у Заповідях Блаженств; лінгвістичний аналіз Заповідей Блаженств крізь призму прагматики.

Природа проповідництва періоду I ст. н. е. Ісуса Христа є єдиним головним орієнтиром у всіх методологічно-практичних аспектах відповідно до вимог сучасної “науки” гомілетики. Порівнюючи та зіставляючи Слова Нагірної проповіді Всевишнього Владика від Матвія (Мт. 5: 1–12) та від Луки (Лк. 6: 20–26), першочерговим каменем спотикання при лінгвістичних розборах є рівень точного автентичного перекладу Святого Письма, а ще раніше – достовірний запис так званої прямої мови Ісуса Христа Святими та відсутності в оригінальних та перекладацьких роботах мовних суб'єктивних приписів як при записуванні Святими, так і в діяльності перекладача. Це є принципово важливою базою для достовірного та адекватного аналізу Слова Божого у будь-яких наукових розрізах, а особливо – у лінгвістичному.

Визначальну роль у створенні прагматичного ефекту в Заповідях блаженств має лексичний простір та висхідне розташування у ньому смислових одиниць за семантичною значимістю, який представлений у зворотньому порядку слів у реченнях тексту Слова Божого від Матвія (Мт. 5: 3–12), які також виступають у ролі мовленнєвих актів Ісуса Христа, бо саме такий текст проповіді Він виголошував власними устами для натовпу людей (Мт. 4: 25). У так званій інвенційній частині, де Матвій та Лука вказують на поведінкові дії Ісуса Христа за певний час до виголошення Ним проповіді, роблять смислові навантаження на цілком різні семантичні плани, які опозиційні один одному. Зокрема, Матвій, коли пише “*І, побачивши натовп, Він вийшов на гору. А як сів, підійшли Його учні до Нього. І, відкривши уста Свої, Він навчати їх став, промовляючи...*” (Мт. 5: 1–2), імпліцитно акцентує увагу читача на поведінкову статусну культуру Спасителя, яка чітко представлена у вигляді присудкового вербативу та в поєднанні з обставиною актуалізує її яскравий посилений семний статус, який акумулює в собі центральне значеннєве ядро у межах мікроконтексту відповідного висловлення та змісту проповіді загалом: *вийшов на гору* – дія Ісуса Христа, якою Він вказує на власну верховну божественну владу над людьми, проте вже у наступному реченні вербатив *сів* контрастно послаблює прагматичний ефект статусу зі значенням “верховенство” та одразу ж нівелює її, прирівнюючись до статусу простих земних людей, і таким чином Спаситель вказує, що Він з людиною завжди нарівні та поряд з нею. Далі у

написаному від Матвія акцент зосереджується на дієприслівниковому звороті *відкривши уста*, який розміщений перед головними членами речення *Він навчати їх став*, що вказує на визначальну роль Божественного Слова, за допомогою якого можна навчити Божій істині. Цікаво, що у тексті від Луки відсутній присудковий вербатив зі значенням *навчати*, і замінений на цілком нейтральне присудкове дієслово *говорив*, яке семантично позбавляє адресата імперативної зобов'язаності та сприймається ним як фактивна пресупозиція, а тому й послаблюється їхня комунікативна значущість. Принцип пріоритету кожної наступної прагматичної інформації у Заповідях блаженств автоматично на рівні сприйняття зазнають редукування. На таку мовну гру оформлення мовленнєвих Господніх актів впливає і суб'єктивний чинник ешелонування інформації на головне та другорядне власне через особистісне розуміння апостолів Матвія та Луки, оскільки зрозуміло, що виголошена Нагірна проповідь була одноразово та не допускає варіативного, а тим паче контрастного змістового відтворення.

На структурному рівні Заповіді блаженств відносяться до складнопідрядного типу речення, однак на семантико-прагматичному рівні вони сприймаються як двоскладні з послабленим зв'язком із його іншим двоскладним підрядним продовженням. У тексті від Матвія іллокутивна сила висловлення втілюється в імперативному ядрі, яка виражена головними членами речення – *Блаженні вбогі духом / засмучені / лагідні / голодні та спражені / милостиві / чисті серцем / вигнані за правду* – у поєднанні із контрастною підрядною частиною причини: *Блаженні вбогі духом, бо їхнє є Царство Небесне* (Мт. 5: 3) – підметове словосполучення першої частини речення *вбогі духом* антонімічно на семантичному рівні контрастно зіставлено із підметовим синтаксично нерозкладним словосполучення *Царство Боже*, тобто по суті протиставляються лексеми *убозтво* – *багатство*, а у семантичному біблійному контексті спостерігаємо значеннєві варіювання імпліцитної пресупозиції цієї Заповіді – *гордия* – *гріх*, *приниження* – *піднесення*, *вимога* – *нагорода*, *матеріальне* – *духовне*, бо “Господь зубожує і збагачує, принижує і підносить” (1 Сам. 2, 7).

Блаженні засмучені, бо вони будуть утішені (Мт. 5: 4) – дієприкметниковий підмет із граматичними ознаками іменника, *засмучені* у першій частині речення за відношенням до складеного іменного присудка *будуть утішені* є опозиційним, антонімічним. Гомілети у семантичний смисл висловлення вкладають поняття покайного плачу вірянина. Лексеми *засмучені* та *плач* за прагматичним значенням є синонімами, однак їхній гніздовий семантичний ряд (*засмучені* – *плач* – *зневага* – *не дотримування* – *облудливість* – *помисли* – *не усвідомлення*) є різнокатегорійним та різноаспектним на всіх мовних розрізах, однак існує в єдиному спільному значеннєвому полі.

Цікавим є і темпоративна побудова другого Блаженства від Матвія. У першій частині речення дія на психологічному рівні сприймається як реальна теперішня доконана, однак уже наступна частина висловлення задає хитання такому сприйняттю. Лінгвістично у першій частині речення вербативна зв'язка виражена імпліцитно у формі майбутнього часу, на що вказують не лише виражені формальні засоби майбутнього часу в другій частині речення, але й розуміння та прийняття віряними схеми “виконай – отримай нагороду”. Тому лінгвістично друге Блаженство від Матвія предикативно перебуває у відносному часі, а прагматично сприймається як синкретизм абсолютного і відносного часів. У другому Блаженстві від Луки, порівняно із записом від Матвія, спостерігається протилежне співіснування категорії часу в двох частинах речення. *Блаженні засмучені зараз, бо втішитесь ви* (Лк. 6: 21) – модальник *зараз* чітко вказує на реальну об'єктивність теперішнього часу. Така прагматична маніпуляція призводить до неадекватного розуміння інтенції висловлення адресатом, а також її сумнівний імперативний характер через неузгоджений часовий простір. Хитання прагматичному смислу висловлення задає і гібридний зміст категорії виду у вербативах речення, оскільки за лінгвістичною суттю предикат *блаженні* має виражати дію як слабку, неграничну, статичну, неперервну та необмежену в часі, а, отже – віднесення до грами недоконаного виду. Однак модальний показник *зараз* цілком нівелює формальну ознаку вираження категорії недоконаного виду. Таке різнобіжжя у записах можна пояснити через особистісне комунікативне сприйняття Луки та Матвія почутих Божих мовленнєвих актів та ешелонування їх на першочергову значущість самими ж апостолами, також їхньою лінгвокультурою, регулятивами мовної комунікації тощо, і насамкінець пояснення можна віднайти у якості перекладацьких знань, певної перекладацької часової упередженості тощо.

Алогічне використання видо-часової категорійності спостерігається і у четвертому записі Блаженства від Луки: *Блаженні голодні тепер, бо ви нагодовані будете* (Лк. 6: 21). Пояснення причини вживання у записах Лукою такої мовної асистемності у побудові висловлення через власний індивідуальний стиль написання видається за недостовірне, оскільки кожен наступний його запис буде позбавлений усіх подібних мовних особливостей, які були у попередніх записах. Випадковостям тут теж не місце. Єдине пояснення – синкретизм прагматичної інвенціональності, інтенціонального ефекту висловлення, який має імперативно схилити адресата до єдино правильної пресупозиції. Сміслові акценти референції висловлення апостол Лука будує уже по-іншому, не лише через вербатив *блаженні* та *втішитесь*, а й через так зване дискурсивне слово *зараз*, яке задає дисбаланс у сприйнятті категорії часу, та актуалізує й робить акцент уже не на результаті

дії адресата, а на власне адресатові, який, ймовірно, підкреслює модальність присудкового вербатива *нагодовані будете*, вираженою складеною формою майбутнього часу недоконаного виду. Такий займенниковий акцент спостерігається і в записі третього Блаженства від Матвія (*Блаженні голодні та спражені правди, бо вони нагодовані будуть* (Мт. 5: 6)), однак до категорії “*голодних*” мирян апостол зараховує тих, які “*спражені правди*”, однак не використовує жодних модальників: ані реальних, ані гіпотетичних. Таке зіставлення третіх заповідей Блаженств підкреслює їхню лексичну опозицію та прагматичну несполучуваність за смыслом висловлення. Розуміння того, про яку правду говорив Ісус Христос у третьому Блаженстві можна віднайти у словах пророка Даниїла (Дан. 9, 24) та у словах апостола Павла (Рим. 3, 22–24). По суті, у такому зіставленні, можна прагматично експлікувати імпліцитний шлях до віри через семантичні поля, а точніше – через їхній просторовий смисл.

Ядром лексичного значення смислу третього Блаженства від Матвія (*Блаженні лагідні, бо землю вспадають вони* (Мт. 5: 5)) є зоолексема *вівця*, яка екплікується лише через якісні характеристики відповідного суб’єкта через інші тематичні біблійні висловлення. Такі якісні характерні прикметники як *лагідна, тиха, обережна, покїрна, терпелива, спокїйна, вперта* тощо, що екплікуються із біблійного Писання (Кол. 3, 12; Тит. 3, 2; Пр. 15, 1; Пр. 25, 15; Пс. 24, 9 тощо), і утворюють периферію прагматико-семантичного поля смислу та семантики відповідного зооніма. Лексема *земля*, що виступає у висловленні у ролі додатка та означає блаженний дар через тиху покїрність мирянина та визнання ним власної гріховності, теж вжита у переносному імпліцитному значенні й указує на прийняття мирянина на простори Царства Небесного. А її позиція перед присудком прагматично вказує на християнську церковну ієрархію.

Семантико-прагматичне розуміння запису Матвія “*Блаженні милостиві, бо помилувані вони будуть*” (Мт. 5: 7) ґрунтується на взаємозв’язку семантичної валентності іменників *милостиня* та *милосердя*. У Святому Писанні ці поняття чітко розмежовані та несуть у собі власний біблійний інформативний масив, проте за етимологією ці лексеми розчиняються одне в одному та мають спільне семантичне гніздо. За релігійними переконаннями, милостиня не можлива без милосердя. Проте лінгвістичний розріз вказує на те, що і семантично, і прагматично, і етимологічно це є своєрідний вияв однієї лексеми із двома значеннєвими незначними відтінками. Понятійна ядерна сфера лексеми *милосердя* формується із синкретичного поєднання прикметника *милий* та іменника *серце*. У свою чергу, прикметник *милий* репрезентує свою понятійну функційну сферу на основі нівелювання власне лінгвістичних зв’язків (парадигматичних, синтагматичних та епідигматичних): *милість; фаворит, улюбленець; благодїйник; милостиня;*

радість, насолода; м'який, ніжний, спокійний; лагідний, м'який; м'який, мирний. Іменникова лексема *серце* має цілком опозиційне значеннєве наповнення, але зберігає певною мірою синонімічну парадигматику на семантичному рівні: *середина, глибина, внутрішність, серцевина, серце; душа, дух, думка, почуття, бажання, гнів.* Усі ці лексеми у мовному розрізі є різноаспектними, однак у релігійній прагматиці вони інтенціонально функціонують воєдино, водночас, за церковними переданнями, без милосердя мирянин не здійснить милостиню. А тому п'яте Блаженство від Матвія імпліцитно вимагає від суб'єктної синтаксеми (*милостиві*) виконання таких зобов'язань, як догляд за бідними, подання милостині.

Непрямий порядок слів у записі шостого Блаженства від Матвія (*Блаженні чисті серцем, бо вони будуть бачити* (Мт. 5: 8)) Бога вказує на визначальні семантичні вістря смислу, які репрезентовані суб'єктною синтаксемою *чисті серцем* та найбільше – особово-вказівним займенником *вони* у другій визначальній частині речення, тобто головний акцент Ісус робить на адресатові, оскільки предикат нагороди розміщено у постпозиції за відношенням до суб'єкта. Вербоцентрична структура цього висловлення по суті прагматично поступається субстанційним синтаксемам. Семантико-прагматичний аспект смислу запису ґрунтується на синтаксемі *чисті серцем* та предикаті *будуть бачити*. За допомогою цього адресат може правильно експлікувати зміст цього послання й розтлумачити якісну прикметникову характеристику іменника *серце* та зрозуміти, що зашифровано під вербативною лексемою *бачити*. Гомілетично зазначають, щоб зрозуміти смисл висловлення, треба обов'язково розводити по різні береги лексеми *чистосердечність* та *чисте серце*, оскільки перше поняття ґрунтується на семантиці слова *щедрість* у значенні *щирість* та є нижчим за рангом відповідно до чистоти серця. Щира молитва, виконання Божих Заповідей, віра у Бога, покаяння за гріхи, прийняття Таїнств тощо, а, отже, постійна релігійна робота мирянина над собою, приведе його до власної чистоти серця. *Господь знає тих, хто Його* (2 Тим. 2, 19) – відповідь адресатові на те, чи людина від народження має таке серце, чи це лише для обраних, або ж такого чистого стану можливо досягти через віру. Засоби досягнення блаженної винагороди мирянин може розгледіти знову ж таки лише через власну обізнаність Священного Писання. Певною мірою єдиною підказкою для імпліцитнування засобів винагороди адресатові може слугувати семантико-валентнісні синтаксеми до слова *серце*, які згадуються у Святому Письмі.

Смисловий стрижень сьомого Блаженства від Матвія (*Блаженні миротворці, бо вони синами Божими стануть* (Мт. 5: 9)) ґрунтується на амбівалентному протиставленні форм семантико-граматичного числа, що репрезентовано імпліцитними імперативними вербативами, які адресатові

потрібно експлікувати із власних православних християнських знань, де центральним смисловим образом є мир, який чітко окреслюється у Священному Писанні.

Визначальним фактором у семантиці імперативності в сьомому Блаженстві є імпліцитні різноаспектні вербативні конкретизатори суб'єктної синтаксеми *миротворці*, бо саме вони вказують і визначають імперативну вартість миротворчої дії адресата. Біблійне джерело вищезазначених записів указує на послаблену примусовість на адресата, бо миротворчість найбільше виражається через засторогу з її відтінком перестороги та домішком спонукання. Вся інша інформативність акумульована у вимозі з її відтінком спонукання, у проханні та пораді. Цікавою є та особливість, що у сьомому Блаженстві імперативність певним чином знівельована та другорядна через присудковий вербатив *блаженні* у першій частині речення та особовий займенник множинний займенник *вони* у другій частині речення, які взаємодіють між собою та схиляють увагу адресата на самих себе. У цьому випадку предикативне синтаксично нерозкладне словосполучення *синами Божими* певною мірою втрачає своє прагматично-релігійне першочергове смислове значення і віддає першорядну роль *блаженству* адресата. Іншим аналітичним засобом вираження граматичного значення у сьомому записі є інтонаційні розділові знаки, а саме – імпліцитна окличність, яка виражена в описах образу миру в Священному Писанні, однак вона не є визначальним чинником у формуванні смислу висловлення, цю роль у записі Блаженства виконує непрямий порядок слів та імпліцитний біблійний образ миру. Надзвичайно цікавим є й інша особливість сьомого Блаженства. На периферії його смислу перебувають конкретизатори засобів досягнення миротворцями блаженства. Адресат це може легко експлікувати, якщо знову ж таки буде опиратися на власні біблійні православні знання і водночас не забуваючи про образ миру. Молитва є головним засобом досягнення стану сина Божого миротворцем (виражено вербативами *благаю чинити* молитви, благання, прохання, подяки), і, найголовніше – пряма вказівка для священнослужителів на незаборонені теми, про які він може говорити у проповіді. Це молитва за правителів, а, отже, політична тематика, яку більшість сучасних священнослужителів суб'єктивно зараховують у ранг проповідницького табу, має мати місце у Слові священника.

Прагматичний смисл восьмого запису Блаженства від Матвія (*Блаженні вигнані за правду, бо їхнє Царство Небесне* (Мт. 5: 10)) відкриває непрямий порядок слів. Суб'єктна синтаксема *вигнанні за правду* контрастно протиставлена синтаксично нерозкладному словосполученню *Царство Небесне* і тому прагматично вказує адресатові на своєрідну прірву, яка знаходиться між грішним (адресатом) і святим та виражена іменниками, які вказують на опредмечену дію, однак із відповідним відношенням до часу:

вигнання – царювання – вгодність. Цікавим є той факт, що такий контраст простежується і в тематичних біблійних темах, які порушують спільну тематику вигнання людини й правди та є своєрідним інформативним доповненням восьмого Блаженства. Визначальним є й той фактор, що першочергового значення Всевишній надає не власній владі, а помилуванню (блаженству) людини, на що вказує препозитивний присудок *блаженні* та постпозиція підметової синтаксеми *вигнані за правду*, а також препозитивне розміщення присвійного займенника *їхнє* за відношенням до нерозкладного словосполучення *Царство Небесне* у другій частині речення восьмого запису Блаженства від Матвія. Якщо прийняти за головне семантичне вістря запису прагматичну опредмеченість, а не дію-нагороду, на що вказує порядок слів у реченні, то цілком нівелюється іменникова синтаксема *вигнання*, яка за інтуїтивним сприйняттям адресата визначається семантикоутворювальним ядром усього восьмого Блаженства. Тому доцільніше надавати їм рівнозначність у ядрі семантичного поля цього окремо розглянутого висловлення. Однак, якщо порівняти восьмий і дев'ятий записи Блаженств від Матвія, то легко вбачається однакове формування синтаксичної конструкції висловлення та своєрідне прагматичне продовження, а, ймовірно, деталізація та суцільне змістове розкриття попереднього висловлення. Предикати дев'ятого Блаженства вказують на безпосередню спрямованість дії на суб'єктивний займенниковий предикат другої особи множини *ви* та вказує на свою виняткову прагматичну завершеність і конкретизованість лише в тому випадку, якщо він буде поєднаним із імпліцитним об'єктом (Богом) у ролі своєрідного каталізатора дії-винагороди, вираженим прямо-перехідним дієприкметником *блаженні*.

У записі від Луки маємо цілком інше мовне оформлення дев'ятого Блаженства в зіставленні із записом від Матвія: *Блаженні ви будете, коли люди зненавидять вас, і коли проженуть вас, і ганьбитимуть, і знеславлять, як зле, ім'я ваше за Людського Сина* (Лк. 6: 22). Насамперед привертають увагу до себе предикати *зненавидять*, *проженуть*, *ганьбитимуть*, *знеславлять*, які безпосередньо вказують на цілком негативну семантику дії, яка спрямована прямо на адресата. Лексеми *ненависть* та *знеславлення* вносять додаткову специфічну конотацію, інтенція якої навіює страх на адресата. Спільним значеннєвим гніздом у записах Блаженств від Матвія та Луки є семи зі значенням *ганьба* та *вигнання*. Проте вирішальну роль у комплектуванні прагматичної інтенції у висловленнях обох Апостолів та в розкритті меж конкретного змісту в цих записах є смислове зіставлення сполучників, які повністю керують і вербативами, і власне прагматикою смислу висловлень. У записі від Матвія використано такі сполучники як *як*, *та*, *і*, а від Луки – *і коли*, *і*, *як*. Всі вони виконують лише поєднувальну функцію, мають різне категорійне значення та синтаксичні властивості.

Зокрема у записі від Матвія головним сполучником, який суттєво впливає на смислову силу дієслова та по суті керує ним, є сполучник *як*. Однозначно визначити його принципово єдину функцію неможливо, оскільки це залежить від християнської православної ментальності адресата та яку граматичну категорію (час, вид, спосіб тощо) у прагматичному смислі висловлення він обере для себе за головну. В структурі висловлення сполучник займає постпозитивну позицію у другій смисловій частині речення за відношенням до головного предикативного центра, який виражений дієприкметником *блаженні* та займенником другої особи множини *ви*, та взаємодіє із паратактичним єднальним сполучником *та* з відтінком підсилення. Важливим є і те, що співіснують вони воедино, відрізняючись лише першочерговістю приєднання вербативу, а, отже, визначення цього дієслова як найбільш значущого у певному висловленні при ешелуванні інформації; а тому сполучникова зв'язкова функція реалізується неавтономно та не ізольовано від інших членів речення. Сполучник же *і* виражає у реченні значення послідовності з відтінком застережливого доповнення відповідної прагматичної інтенції. Такі розмаїті синтаксичні особливості сполучника, які перебувають на релігійному просторі християнських православних комунікативних актів, певною мірою відображають нетрадиційне визначення сполучника у мовознавстві й той погляд, який визначає сполучник як службову частину мову з власними специфічними і лексичним, і граматичним, і категорійними значеннями.

У записі Блаженства від Луки висловлення, яке семантично співпадає із дев'ятим записом Блаженства від Матвія, сполучники несуть у собі цілком інше прагматичне навантаження. Цікавим є той факт, що сполучники у цьому реченні першочергово визначають дисперсійну модальність імперативу, зокрема вказують на пересторогу.

Заповіді Блаженств у записах від Матвія закінчуються таким висловленням: *Радійте та веселіться*, – *нагорода бо ваша велика на небесах! Бо так знали й пророків, що були перед вами* (Мт. 5: 12). Імператив експліцитно виражений предикатом *радійте та веселіться* та інтонаційно підкреслений знаком оклику. На тип імперативної перестороги вказує не лише гіпотактичний сполучник *бо* з відтінком пояснення конотації лексем *радість та веселоці*, а й наступне прагматичне висловлення, яке інформаційно доповнює його інтенцію. Конотація слів *радість та веселоці* базується на значеннєвому гнізді з семами віра, гоніння, мучеництво, зневага, смерть. Ці значеннєві відтінки комплектують усю прагматичну релігійну інвенцію висловлення, зрозуміти яку адресат зможе лише опираючись на власні православні християнські знання. Наступне висловлення відображає суцільну негативну конотацію через вербатив *знали*, який і організовує семантичний контраст у сприйнятті запису адресатом. Апостол Лука у

власних записах Блаженств теж писемно занотував аналогічний мовленнєвий акт Господа, однак через непрямий порядок слів у висловленні акцентує увагу на цілком протилежній емоції, яку б в ідеалі мав би отримати адресат, правильно її експлікувавши. Якщо апостол Матвій у записі зосереджує увагу адресата на власне особистості мирянина, його теперішній / майбутніх radoшах та веселошах, то апостол Лука робить акцент на Судному дні та винагороді небесній, що структурно відображено додатком *того дня*, який розриває предикативний центр *радійте й веселіться* та розміщується в інтерпозиції між двома вербативами, а підмет *нагорода* препозиційно розміщений за відношенням до інших вторинних предикатних партнерів у другій частині речення та, відповідно, робить акцент на себе як прагматична одиниця емоційно-експресивного значення.

Чому апостол Лука акцентує увагу адресата на негативно забарвлений емоційний процес можна зрозуміти через його власний життєпис, культурний концепт грецької епохи, який і формував апостола як особистість, а найголовніше – вид його трудової діяльності. Саме лікарська діяльність Луки є центром для розуміння його соціально-психологічного портрета як особистості та вольових якостей як один з головних комплексів лікаря, якими неодмінно має володіти людина працюючи у медичній галузі. Саме крізь такі психологічні опертя можна зрозуміти, чому окрім Луки, Матвій не лише не вживає у власних записах лексеми *горе*, а й навіть не застосовує імпліцитних конотацій із значенням негатива. Апостол Лука акцентує увагу не на тілесному болі, що зникає дуже швидко під дією лікарських речовин, а зосереджується на найголовнішому в житті кожного адресата – на духовній ницості, яка призведе до справжнього горя і в земному, і в небесному житті.

Отже, найголовнішим проповідницьким джерелом, яке проливає світло на її природну прагматичну суть та на методологічно-практичні аспекти виголошення Слова є проповідництво власне Ісуса Христа, а також – Святе Писання, яке служить своєрідним взірцем для побудови нинішнього проповідницького Слова священнослужителями. Визначальну роль у створенні прагматичного ефекту впливу на адресата, на основі розгляду Заповідях блаженств у записах від Апостолів, має лексичний простір та висхідне розташування у ньому смислових одиниць за семантичною значимістю, зокрема: зворотній порядок слів у висловленні; лексичні опозиційні семантичні плани для акцентування уваги адресата на поведінкову статусну роль Спасителя через присудковий вербатив у поєднанні з обставиною; контрастне зіставлення вербативів задля послаблення статусного семного значення лексеми; редукування принципу пріоритету кожної наступної прагматичної інформації; антонімічне та контрастне зіставлення на семантичному рівні облігаторної та

факультативної частин запису Блаженства; вживання різнокатегорійних та різноаспектних лінгвістичних показників у гніздових семантичних рядах синонімічних лексем для досягнення навмисного порушення максими манери Г. Грайса; гібридне та протилежне співіснування категорії часу; семантико-прагматичне розуміння висловлення через взаємозв'язок семантичної валентності опозиційних іменникових лексем; імперативна дія реалізується в чотирьох дисперсійних відтінках – вимозі, спонуканні з відтінком застороги, проханні, засторозі, пораді; негативна семантична конотація лексем перебуває в опозиції до позитивної конотації слів; ієрархія категорії релігійних адресатів тощо.

У перспективі дослідження планується розглянути власне категорійне значення імператива, специфічність модальних відтінків та їх транспозицію у мовленнєвих актах сучасного православного проповідника.

Л і т е р а т у р а :

1. Біблія в перекладі І. Огієнка [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.truechristianity.info/ua/bible_ua.php.
2. Сусов І. П. Лінгвістическа пражматика / Іван Павлович Сусов. – Вінниця : Нова Книга, 2009. – 272 с.

R e f e r e n c e s :

1. Bibliya v perekladi I. Ohienko [Bible translated by I. Ohienko] [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu : http://www.truechristianity.info/ua/bible_ua.php.
2. Susov I. P. Lingvisticheskaya pragmatika [Linguistic pragmatics] / Ivan Pavlovich Susov. – Vinnitsa : Nova Knyga, 2009. – 272 s.

Малышева М. А. Лингвопрагматика Заповедей блаженств Иисуса Христа как главный прагма-методологический образец построения религиозной проповеднической персвазии на адресата.

В статье сквозь призму лингвопрагматики Заповедей Блаженств Нагорной проповеди Иисуса Христа эксплицируются прагма-методологический образец коммуникативно совершенного построения проповедей для священнослужителей, рассматривается прагматическая организация проповеднической персвазии на адресата и языковые средства ее невербального выражения, а также исследуется ее прагматическая пресуппозиция.

Ключевые слова: религиозная лингвопрагматика, гомилетика, Заповедь блаженств, инвенция, этноспецифика и ментефакты, персвазия.

Malysheva M. A. Linguo-pragmatics of the Commandments of the Beatitudes of Jesus Christ as the chief pragma-methodological model of creation religious preaching persuasion on the recipient.

The article identifies linvopragmatics of the Beatitudes of Jesus Christ as the chief pragmatic and methodological model building on religious preaching persuasion on recipient. This includes solving the following tasks: analysis of the historical development of vector preach doctrine, principles of homiletics analysis as the science of the word in the present; identify

significant theoretical discourse of opposition in homiletics and its practical implementation Beatitudes; linguistic's analysis of the Beatitudes in the light of pragmatics. The most important source of preaching, which sheds light on its natural pragmatic nature and the methodological and practical aspects of pronunciation of words is actually preaching of Jesus Christ, and – the Holy Scriptures, which serves as a model for the construction Preaching in the current clergy. Decisive role in creating pragmatic effect impact on the recipient, based on consideration of the Beatitudes in the records of the Apostles, a lexical space and rising position in its semantic units by semantic significance.

Keywords: *lingvopragmatic of religion, homiletics, the Commandments of the Beatitudes, invention, ethnospecific and mentefacts, persuasion.*

Л. М. Матусевич
Вінницький національний медичний університет
імені М. І. Пирогова

КОМУНІКАТИВНА СИТУАЦІЯ ДОЗВОЛУ В УКРАЇНСЬКОМУ ДІАЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

У статті розглянуто комунікативну ситуацію як форму організації комунікативного процесу, її інваріантні ознаки та структуру. Визначено поняття комунікативної ситуації дозволу, описано її компоненти, специфіку реалізації в українському діалогічному дискурсі. Установлено, що комунікативна ситуація дозволу – це асиметрична кооперативна мовленнєва ситуація, що відіграє важливу роль у регулюванні міжособистісної взаємодії учасників спілкування.

Ключові слова: *комунікативна ситуація, дозвіл, запит дозволу, діалогічний дискурс.*

Загальною тенденцією сучасної лінгвістики є інтерес до дослідження міжособистісної мовленнєвої взаємодії. Комунікативна ситуація є одним з основних складників процесу спілкування. Комунікація – це ситуативно-обумовлене явище, її структура визначається послідовною зміною конкретних ситуацій спілкування. У зв'язку з цим актуальною постає проблема опису різнопланових комунікативних ситуацій з позицій дискурсивно-прагматичного та антропоцентричного підходів до їх вивчення.

У сучасній лінгвістиці існують окремі наукові розвідки, присвячені дослідженню структурних, функціональних, когнітивно-прагматичних характеристик комунікативних ситуацій спокуси [9], освідчення в коханні [7], виправдання [5], ток-шоу [16] та інших на матеріалі різних мов. Однак комунікативна ситуація дозволу до сьогодні не була об'єктом окремого дослідження.

Метою нашої розвідки є комплексний аналіз комунікативної ситуації дозволу в українському діалогічному дискурсі. Реалізація мети передбачає розв'язання таких завдань: визначити поняття комунікативної ситуації дозволу, описати її структуру та функціонально-прагматичні особливості.